

РЕАЛІЗАЦІЯ ГІБРИДНОЇ АРХІТЕКТУРИ КЛАСТЕРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ

© Парубочий В. О., Шувар Р. Я., 2016

Розглянуто принципи організації гібридної архітектури кластерних обчислень на основі використання обчислювальних можливостей центрального і графічного процесорів, з підтримкою технології GPGPU. Проаналізовано переваги та недоліки такого методу обчислень, а також показано можливості реалізації паралельних програм на основі використання гібридної архітектури кластерних обчислень. На основі запропонованої програмної моделі реалізовано програмний каркас, який можна використати для розроблення прикладних програм. З метою демонстрації можливості практичного використання гібридної архітектури, а також для аналізу її ефективності на основі запропонованого програмного каркаса реалізовано програму блокового Фур'є-перетворення для зображення високої роздільної здатності. Результати опрацювання, а також обґрунтування і порівняння результатів наведено в останній частині статті.

Ключові слова: гібридна архітектура, кластер, CUDA, CTM, OpenCL, MPI, NVIDIA, GPGPU, FFTW, CUFFT.

This article deals with the principles of organization of hybrid architecture of cluster computing based on the use of computing opportunities of the CPU and GPU with support for GPGPU. The advantages and disadvantages of this method of calculation have been analyzed, and the feasibility of realization of parallel programs based on the use of a hybrid architecture of cluster computing has been demonstrated. A software framework that can be used to develop the applications has been implemented on the basis of the proposed programming model. In order to demonstrate the opportunities of practical use of the hybrid architecture and to analyze its potency based on the proposed software framework, implemented program of block Fourier Transform of high-resolution images. The results of processing, substantiation and comparison of the results are given in the last part of the article.

Key words: hybrid architecture, cluster, CUDA, CTM, OpenCL, MPI, NVIDIA, GPGPU, FFTW, CUFFT.

Вступ. Загальна постановка проблеми

Паралельні обчислення – широка область програмування, яка дає змогу розв'язати низку задач опрацювання і аналізу великих об'ємів даних, розв'язувати які методами послідовного програмування складно через великі обсяги пам'яті і часу, що необхідні для розв'язання поставлених задач. Паралельні обчислення дають змогу не лише обійти ці обмеження за допомогою поділу задачі на низку підзадач меншої розмірності, а й досягти прискорення обчислень завдяки паралельному виконанню підзадач і оптимізації обміну даними. Серед усіх областей паралельного програмування сьогодні кластерні обчислення є найбільш перспективним і доступним напрямком розвитку ідей паралельного програмування. Практичне застосування і широка область задач, яка з кожним роком тільки розширюється, зумовила зростання зацікавленості світових виробників відеоприскорювачів до можливостей паралельних обчислень і, як наслідок, появи технології неграфічних розрахунків загального призначення на графічних процесорах (GPGPU, General-Purpose computation on GPUs). Розпаралелювання обчислень на графічних процесорах досягають завдяки структурі ядра мультипроцесора GPU, що працює за принципом SIMD (single instruction, multiple data; один потік команд, багато потоків даних) і є, по суті, паралельним процесором, що дає змогу виконувати спеціальні паралельні алгоритми обробки даних.

Саме тому, уже доволі давно (приблизно від 80-х років ХХ століття) існує значний інтерес наукової спільноти та розробників програмних продуктів до можливостей реалізації математичних обчислень на графічних процесорах. Проте відсутність доступних і відносно простих рішень у цій області донедавна значно сповільнювала рух інформаційних технологій у цьому напрямку. Однак вихід декількох оптимальних рішень технології GPGPU спричинив стрімке зростання зацікавленості до можливостей цих апаратних архітектур і технологій. Однією з таких технологій реалізації паралельних неграфічних обчислень на графічних процесорах є технологія CUDA (Compute Unified Device Architecture) від компанії NVIDIA, яка спричинила значне зацікавлення у світовій спільноті. Свідченням цьому є статті, присвячені цій проблемі. Зокрема у [1–5] розглянуто широкий спектр питань, пов'язаних з реалізацією програм за допомогою технології CUDA, а також створення кластерів на базі CPU і GPU. Поява рішень відеокарт з можливістю неграфічних обчислень відкрила шлях для розвитку нових методів паралельних обчислень не лише на персональних комп'ютерах, оскільки оснащений такою відеокартою ПК навіть без наявності багатоядерного процесора можна використовувати як паралельну обчислювальну машину малої потужності, а й до виникнення нових архітектурних рішень і методів організації кластерних обчислень, прикладами яких є такі обчислювальні системи, як Titan (Cray XK7, Opteron 6274 16C 2.200GHz, Cray Gemini interconnect, NVIDIA K20x) і Piz Daint (Cray XC30, Xeon E5-2670 8C 2.600GHz, Aries interconnect, NVIDIA K20x) [6]. Крім того, графічні процесори розвиваються набагато швидше, ніж центральні. Так, у квітні 2016 року NVIDIA анонсувала п'яте покоління архітектури CUDA – Pascal, а уже через два роки очікується поява наступного покоління – Volta. Насамперед зростають обчислювальні можливості: збільшується кількість обчислювальних ядер, особливо з подвійною точністю (так, процесор GP100 на архітектурі Pascal має практично удвічі більше ядер з подвійною точністю, ніж, наприклад, один з його найбільш вдалих попередників – процесор GK110 на архітектурі Kepler (3 покоління)), збільшується розмір кешу другого рівня і розрядність інтерфейсу пам'яті, що, своєю чергою, спричиняє підвищення швидкодії обміну даних. Ще однією особливістю нової архітектури є перехід до 16-нм технологічного процесу, що дав змогу подвоїти кількість транзисторів на чипі (GK110 (Kepler) – 7.1 млрд., GM200 (Maxwell) – 8 млрд., GP100 – 15.3 млрд.).

З технічного погляду, можна виділити декілька параметрів графічних процесорів, які значною мірою впливають на їхні обчислювальні здатності:

- кількість обчислювальних ядер з одинарною і подвійною точністю (FP32 і FP64 Cores);
- пікова кількість операцій з “плаваючою” комою (одинарною і подвійною точністю, Peak FP32 GFLOPs і Peak FP64 GFLOPs);
- інтерфейс пам'яті (Memory Interface) – розрядність і тип пам'яті (GDDR або HBM);
- розмір пам'яті (Memory Size);
- розмір кешу другого рівня (L2 Cache Size).

З програмного погляду можна класифікувати графічні процесори залежно від програмних інтерфейсів (CUDA, OpenCL, OpenGL, DirectX) та їхньої максимальної версії, яку підтримує процесор. Окрім цих характеристик архітектура CUDA надає можливості, що можуть значно оптимізувати параметри архітектури. Зокрема архітектура Pascal підтримує уніфіковану і 3D-пам'ять, уніфікована пам'ять дає змогу працювати в межах одного адресного простору як на графічному, так і центральному процесорі, а також може розширити обсяг пам'яті графічного прискорювача за рахунок загальної пам'яті. 3D-пам'ять – це особливий спосіб організації пам'яті, що дає змогу оптимізувати побудову нейронних мереж і алгоритмів машинного навчання на графічних процесорах [15].

Одним з нових методів організації обчислень є гібридна архітектура кластерних обчислень. Основна ідея гібридної архітектури організації обчислень ґрунтується на твердженні, що оскільки значна частина задач великої розмірності, що розв'язуються методами паралельного програмування, завдяки своїй структурі може бути розв'язана на графічних процесорах зі значно нижчими затратами часу, ніж на центральному процесорі, то можна досягти значного збільшення швидкодії і рівня паралелізму кластерних обчислень завдяки перенесенню обчислення графічно-адаптивних задач чи їхніх частин на графічні процесори з підтримкою технології GPGPU. Це твердження дає змогу виділити такі рівні розпаралелювання у гібридній архітектурі (рис. 1):

Розпаралелювання на рівні кластера полягає у розбитті вихідної задачі на підзадачі, що можуть виконуватися паралельно, і передавання цих підзадач вузлам кластера. На протигагу від класичної реалізації кластерних обчислень, де розпаралелювання на рівні кластера виконує головну роль у розбитті задачі на паралельно виконуваних підзадачі, у гібридній архітектурі він виконує лише узагальнене розбиття задачі на основі виділення головних паралельно виконуваних частин задачі. Основне розпаралелювання відбувається на нижчих рівнях, оскільки саме на них повністю враховуються особливості паралельних алгоритмів, адаптованих під виконання на графічних процесорах.

Розпаралелювання на рівні вузла складається з двох етапів: перший полягає у аналізі того, чи можна виконати отриману задачу за допомогою обчислювальних можливостей GPU, а на другому етапі шукають усі доступні для цього вузла графічні процесори з підтримкою здійснення математичних обчислень, поділяють поточну задачу на підзадачі, які графічні процесори можуть виконувати паралельно, і передають ці підзадачі на графічні процесори.

Важливою рисою виконання розпаралелювання задач на цьому рівні є можливість розподілу підзадач не лише між графічними процесорами, а й між центральним процесором чи процесорами. Тобто на цьому етапі задачу можна розбити спочатку на дві логічні частини: частину, що буде виконуватися графічним процесором (процесорами), і частину, що виконуватиметься паралельно чи послідовно на центральному процесорі, а потім здійснити додаткове розпаралелювання завдяки використанню декількох графічних і (чи) центральних процесорів.

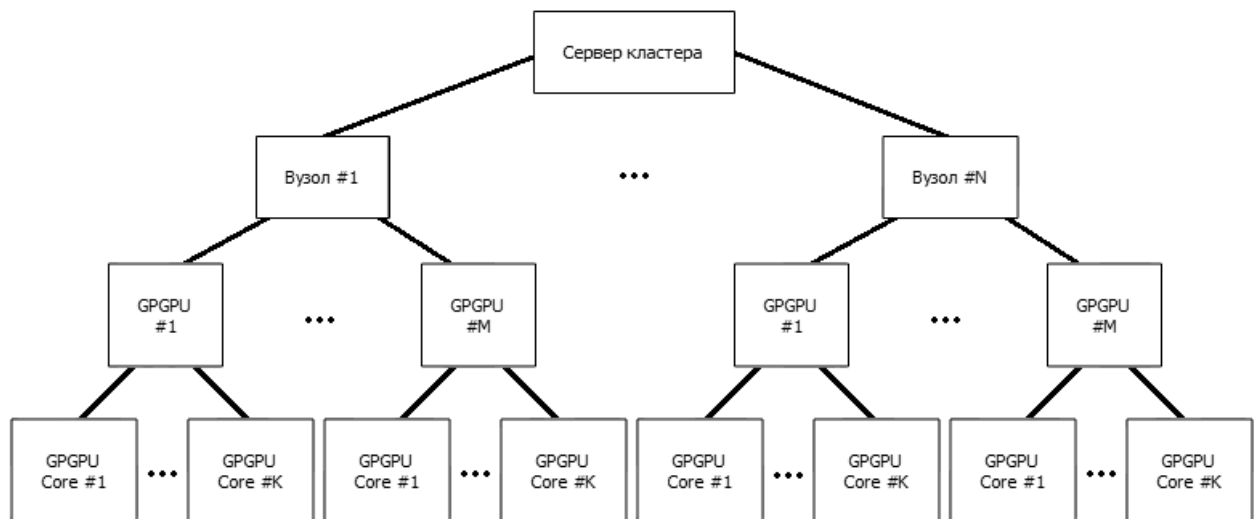

Рис. 1. Гібридна архітектура кластерних обчислень

Розпаралелювання на рівні GPU здійснюється створенням спеціальних паралельних алгоритмів, адаптованих під конкретну архітектуру графічних процесорів.

На перший погляд, така кількість рівнів може збільшити час виконання програми внаслідок збільшення часу передавання даних між рівнями і обміну даних на одному рівні. Проте, по-перше, більшість практичних задач, що розв'язуються на кластерах сьогодні, можна доволі просто і ефективно розбити на незалежні підзадачі з мінімальним рівнем взаємодії (він включатиме лише отримання даних для опрацювання і повернення результатів після неї). По-друге, на відміну від обміну даних між вузлами кластера, обмін даних між мікропроцесорами на рівні GPU відбувається значно швидше завдяки декільком рівням організації пам'яті, яка в середньому має значно вищу пропускну здатність порівняно з оперативною пам'яттю на вузлах кластера. По-третє, сучасні рішення відеокарт як з підтримкою неграфічних обчислень, так і без них мають значний обсяг пам'яті, яку можна використати у процесі обчислення, що дає змогу не лише розв'язувати задачі, структура яких не дає змоги розбити їх на велику кількість малих підзадач, а дає змогу виділити лише декілька підзадач; але й задачі, розв'язання яких потребує складних методів опрацювання і аналізу, що, своєю чергою, можуть потребувати доволі великих обсягів пам'яті для збереження проміжних чи тимчасових даних.

Оскільки реалізація паралельних обчислень на кожному рівні архітектури залежить безпосередньо від апаратної частини, на якій будуть реалізовані паралельні алгоритми, кожен рівень гібридної архітектури має свої апаратні і програмні засоби. Крім того, більшість програмних засобів, що використовуються для паралельного програмування, є низькорівневими мовами програмування чи надбудовами над звичайними мовами програмування з високим ступенем інтеграції у апаратну базу, на якій вони реалізуються.

Так, на рівні кластера апаратна частина складається з вузлів кластера, що є окремими комп'ютерами, пов'язаними між собою певним видом мережі. Програмна частина реалізується за допомогою мови програмування C (C++) і технології передачі повідомлень MPI (Message passing interface), що здійснює обмін даних між вузлами кластера. До рівня кластера можна також зарахувати і сервер кластера (див. рис. 1). Тут під сервером мають на увазі головний вузол кластера (зазвичай з індексом 0), який здійснює операції розділення вихідної задачі на ряд підзадач, надсилання підзадач іншим вузлам, прийому від цих вузлів результатів їхнього опрацювання і формування остаточного результату вихідної задачі.

Апаратна частина на рівні вузла складається з ПК, який містить одну чи декілька відеокарт з підтримкою неграфічних обчислень. Програмна реалізація містить мову програмування C (C++) і програмні засоби конкретної реалізації технології GPGPU на наявних відеокартах. Хоча на цьому рівні архітектури вже відбувається зв'язок із графічними процесорами, він полягає у представленні наявної на цьому вузлі задачі у вигляді, в якому її можна виконати на графічному процесорі, і передавання її на виконання.

Апаратна і програмна реалізація останнього рівня залежить, як зазначалось вище, безпосередньо від конкретної реалізації технології GPGPU на наявних відеокартах. Сьогодні найбільш прогресивними реалізаціями технології GPGPU є технологія CUDA (Compute Unified Device Architecture) [7], що була анонсована компанією NVIDIA в 2006 році і підтримується на ряді відеокарт NVIDIA (серії відеокарт GeForce 8, GeForce 9, GeForce 200, NVS, Quadro і Tesla [8]) і технологія ATI Stream Technology (або ATI FireStream і AMD Stream Processor), розроблена компанією AMD [9].

Технологія ATI Stream Technology молодша за технологію CUDA і прийшла на зміну іншій технології від AMD – CTM (Close To Metal або AMD Stream Computing) [10]. Хоча технологія CTM випередила своєю появою навіть технологію CUDA, проте вона мала низку недоліків, основним з яких був підхід до програмування. Тоді як CUDA – це розширення мови програмування C, CTM є віртуальною машиною, що виконує асемблерний код. Технологію ATI Stream Technology було створено з метою виправити цей та інші недоліки CTM, тому її програмним інтерфейсом стає програмний каркас OpenCL [11]. OpenCL – це мова програмування для розроблення паралельних програм на центральних і графічних процесорах, створена на основі стандарту C99 консорціумом Khronos Group. Основною перевагою OpenCL є гібридність, оскільки один і той самий код можна використати як на центральному, так і на графічному процесорі. Окрім цього, ATI Stream Technology перспективно має значно кращий рівень швидкодії на графічних процесорах від AMD. Наприклад, AMD Radeon HD6990 дає 5,1 Tflops для операцій з одиничною точністю і 1,2 Tflops для операцій з подвійною [12], тоді як одне з найпотужніших рішень від NVIDIA – Tesla K40 лише 4,29 Tflops і 1,43 Tflops відповідно [13].

Тим не менше, CUDA – це технологія, яка не лише завоювала свою частку ринку і значне число прихильників. Це технологія, яка разом зі зручністю і відносною простотою програмування передбачає спеціалізоване програмне забезпечення, зокрема Just-in-time асемблер PTX-коду, середовище розробки у вигляді компілятора nvcc, бібліотеку підтримки виконання (runtime), cudart, профілювач NSight, відлагоджувач gdb для GPU та прикладні, зокрема математичні, бібліотеки: cuFFT, cuBLAS, cuSPARSE, cuSOLVER, cuRAND, nvGRAPH, Thrust, NPP, cuMath, реалізації LAPACK, а також велику кількість літератури і додаткової інформації від NVIDIA і сторонніх розробників, що значно полегшує процес створення і відлагодження CUDA-програм.

Ці передумови, а також велика популярність рішень відеокарт від компанії NVIDIA зумовили наш вибір технології CUDA для реалізації гібридної архітектури кластерних обчислень і дослідження можливості ефективнішого вирішення поставлених задач за допомогою графічного процесора.

Загальний опис архітектури, навіть без деталізації процесу розроблення паралельних алгоритмів, дає змогу виділити ряд важливих плюсів і мінусів гібридної архітектури кластерних обчислень.

Перевагами гібридної архітектури порівняно з класичними методами організації кластерних обчислень є:

Підвищення рівня паралелізму, що досягається за рахунок введення додаткового рівня розпаралелювання поставленої задачі. Класична організація обчислень на кластері передбачає лише один–два рівні розпаралелювання, перший з яких полягає у розбитті задачі на підзадачі і передаванні їх на виконання на інші вузли кластера, а другий рівень можливий тоді, коли центральний процесор на кожному вузлі має можливість паралельного виконання задач. Гібридна архітектура дає змогу виділити третій рівень розпаралелювання вихідної задачі (чи її підзадач) опрацювання виділеної підзадачі на графічному процесорі. При цьому в загальному випадку можливе паралельне виконання не лише задач, що розв'язуються на графічних процесорах, а й підзадач, що виконуються на центральному і графічному процесорах.

Зменшення формальних обмежень щодо розроблення паралельних алгоритмів, пов'язаних з апаратними і програмними засобами кластерів. На перших етапах створення паралельних алгоритмів розробники стикалися з проблемами, пов'язаними з організацією незалежного виконання підзадач на різних вузлах кластера і одночасно із забезпеченням ефективної взаємодії та обміну даними між вузлами. Ще однією проблемою було ефективне використання машинного часу і синхронізації роботи вузлів кластера, оскільки ефективність використання паралельних обчислень істотно знижується, якщо якийсь з вузлів має очікувати на дані з іншого вузла або якщо вузли закінчують опрацювання своїх даних швидше і очікують, доки свої завдання закінчать усі вузли для формування кінцевого результату. І хоча більшість з цих проблем було вирішено завдяки розробленню спеціальних принципів організації програм та їхніх підпрограм, що повинні були виконуватися паралельно, а обмін даними між вузлами був оптимізований і стандартизований завдяки технології передавання повідомлень MPI, розробникам паралельних програм так і не вдалося подолати одну з найбільших проблем – погане розпаралелювання ряду практичних задач. Попри великий клас паралельно-роздільних задач ще більше задач не піддаються простому розпаралелюванню і потребують інших підходів, які не вкладаються у класичні методи організації паралельних обчислень.

Введення рівня паралельного виконання підзадач за допомогою можливостей графічного процесора хоч і не вирішує цієї проблеми повною мірою, проте дає змогу ефективно опрацювати дані, структура яких близька до моделі опрацювання інформації на графічних процесорах. До таких даних можна насамперед зарахувати різноманітні графічні дані, які потребують неграфічного опрацювання. До класу задач, які можна ефективно виконувати на графічних процесорах, можна зарахувати також і паралельні задачі з високим рівнем взаємодії між підзадачами і коротким часом виконання самих підзадач. Цей клас задач дає змогу виділити ще одну перевагу гібридної архітектури, а саме **оптимізацію обміну даних**. Хоча такі задачі і надаються до розпаралелювання, проте через високий рівень обміну даних їхня оптимальність знижується, оскільки навіть за наявності каналів високої пропускної здатності і використання технології передавання повідомлень MPI операції прийому-передавання даних є часозатратними і потребують додаткової синхронізації вузлів кластера. Гібридна архітектура дає змогу уникнути складного обміну даних на рівні вузлів кластера завдяки перенесенню його на нижчий рівень – рівень паралельного виконання на графічних процесорах, де обмін даних може здійснюватися набагато швидше завдяки спільній пам'яті, до якої мають доступ усі ядра графічного мультипроцесора.

Теоретичне **підвищення швидкодії виконання алгоритмів** також можна віднести до переваг гібридної архітектури. Хоч це твердження і володіє деякою неоднозначністю, пов'язаною насамперед з тим, що збільшення швидкодії за рахунок використання графічного процесора досягається лише для тих задач, які просто адаптуються для виконання на графічних процесорах, не можна заперечувати, що показники швидкодії і збільшення паралелізму у графічних процесорів набагато вищі, ніж в універсальних процесорів. Саме це в поєднанні з класом графічно-адаптивних задач, який зі збільшенням потреб у опрацюванні великих об'ємів даних кожного року збільшується, дає змогу оптимістично оцінювати можливе збільшення швидкодії паралельного виконання алгоритмів на графічних процесорах і гібридній архітектурі кластерних обчислень, зокрема.

Окрім обчислювальних переваг гібридної архітектури, можна виділити і економічний чинник, що полягає у *доступності відеокарт з можливістю неграфічних розрахунків загального призначення* на графічних процесорах. Світові лідери з виробництва відеокарт NVIDIA і AMD активно впроваджують свої варіанти технології GPGPU у практичне використання завдяки підтримці цих технологій усіма новими рішеннями відеокарт. Це зумовлює те, що завдяки популярності і поширеності продукції цих компаній можна отримати потужну паралельну обчислювальну машину за значно нижчою ціною, ніж у випадку реалізації кластера виключно на центральних процесорах.

Ще однією позитивною рисою, яку привносять паралельні обчислення на графічних процесорах, є поступовий вихід паралельного програмування на певний стандартизований рівень, що ґрунтується на мовах програмування C (C++) і ряді надбудов над цими мовами програмування, що не лише спрощує взаємозв'язок між різними частинами програми, а й дає змогу сподіватися на появу програмних засобів, які міститимуть усі необхідні модулі та бібліотеки і забезпечуватимуть спрощення розроблення паралельних алгоритмів.

Попри усі переваги, внесення до архітектури додаткового рівня розпаралелювання загострює ряд проблем організації кластерних обчислень, які у поєднанні з недоліками і обмеженнями технології GPGPU у тому чи іншому виконанні дають змогу виділити недоліки гібридної архітектури організації кластерних обчислень.

Так додатковий рівень розпаралелювання і програмні засоби різних рішень технології GPGPU ускладнюють і так непросту структуру паралельної програми. Це проявляється насамперед у тому, що однорідна структура програми (у випадку класичних методів організації кластерних обчислень) поділяється на декілька частин (у гібридній архітектурі кластерних обчислень). Основні виконувані частини такої програми – це частина розпаралелювання на рівні вузлів кластера, де виконується виділення підзадач і обміну даними за допомогою технології MPI, і частина розпаралелювання на рівні GPU, яка реалізує алгоритм розв'язання підзадачі на конкретній реалізації технології GPGPU. Між цими частинами виділяється ще один шар – адаптивний – який не опрацює дані, а спочатку перетворює задачу на вигляд, зручний для виконання на графічному процесорі, а потім видозмінює результати опрацювання на рівні GPU так, щоб їх можна було використати для отримання результату на рівні вузлів кластера.

Ускладнення структури програми зумовлює підвищення складності розроблення самого паралельного алгоритму. Це зумовлено тим, що паралельні алгоритми чи, точніше, засоби, якими вони реалізуються, сильно пов'язанні з апаратною частиною обчислювальної машини. У цьому аспекті рішення технології GPGPU не є винятком. Хоч вони дещо спрощують роботу з графічними процесорами, повноцінне використання обчислювальних потужностей GPU в них можливе лише завдяки низькорівневому доступу до пам'яті і використанню спеціальних команд графічного процесора. Тому очевидно, що практичне використання гібридної архітектури ускладнюється потребою підготовки професійних кадрів, які б могли врахувати не лише особливості паралельного програмування на вузлах кластера, а й специфіку програмування на графічному процесорі.

Низька абстрагованість програмних засобів розроблення алгоритмів на GPU від апаратної частини зумовлює ще один недолік гібридної архітектури, а саме низьку переносимість програми. Зокрема, згадані технології від компаній NVIDIA і AMD є несумісними між собою, що донедавна унеможливило використання програми, написаної на CUDA на графічних адаптерах компанії AMD і навпаки. Тим не менше, хоч кінцевого рішення ще немає, але NVIDIA і AMD уже почали роботу для вирішення цієї проблеми. Так, останні версії набору інструментів від NVIDIA уже підтримують компіляцію і виконання коду на програмному інтерфейсі ATI OpenCL, хоч і з втратою швидкодії. Своєю чергою, AMD надає значний обсяг інформації про транслювання CUDA-коду в програмний інтерфейс ATI OpenCL [14]. Проте несумісність рішень відеокарт на апаратному рівні від цих виробників накладає обмеження на саму структуру кластера, потребуючи використання у всьому кластері графічних процесорів, виконаних лише за однією технологією. Цей факт є слабким місцем гібридної архітектури, оскільки класичні методи організації кластерних обчислень поступово долають проблему переносимості завдяки використанню кросплатформних засобів і уніфікації стандартів обміну та організації даних.

Рис. 2. Модель паралельної програми, реалізованої на гібридній архітектурі кластерних обчислень

Ці недоліки показують деяку слабкість гібридної архітектури щодо широкого практичного застосування, проте зовсім не заперечують ефективності використання графічних процесорів з можливістю математичних обчислень для реалізації кластерних обчислень. Більше того, під час огляду проблеми ускладнення структури паралельної програми подається напрямок для можливого усунення цих недоліків гібридної архітектури. Мають на увазі поділ програми на три частини (рис. 2): частину, що виконується на рівні вузлів кластера (кластерний шар); частину, що виконується на рівні GPU (шар GPU); середню частину, що здійснює перехід між першими двома частинами (адаптивний шар).

Кожна з цих частин ґрунтується на окремому рівні гібридної архітектури, а отже, використовує лише обмежену частину програмних засобів, які необхідні для розроблення програми.

Так, кластерний шар, що використовує для реалізації розпаралелювання початкової задачі на декілька підзадач, надсилання цих підзадач усім вузлам кластера, обмін даними під час опрацювання і, нарешті, отримання результатів роботи від усіх вузлів для формування кінцевого результату використовує лише два засоби: мову програмування C (C++) і бібліотеку реалізації технології передавання повідомлень MPI.

Шар GPU використовує лише один засіб – засіб, який надає розробник відеокарти, призначений для розроблення програм на цій реалізації технології GPGPU.

Адаптивний шар використовує основні програмні засоби з двох інших шарів для представлення даних, оскільки він здійснює перетворення представлення даних кластерного шару у ті типи даних, що використовуються на шарі GPU, і зворотну операцію над результатами опрацювання на шарі GPU для подальшого аналізу і опрацювання на кластерному шарі.

З метою дослідження можливості використання графічних процесорів з технологією CUDA на базі кластера паралельних та розподілених обчислень Львівського національного університету імені Івана Франка для реалізації кластерних обчислень було практично реалізовано гібридну архітектуру паралельних обчислень. Розроблено програмний каркас для спрощення процесу реалізації паралельних алгоритмів, орієнтованих на виконання на кластерах з гібридною архітектурою. Програмний каркас демонструє реалізацію моделі паралельної програми, реалізованої на гібридній архітектурі кластерних обчислень, і може бути використаний як основа для розроблення складніших програм. Також здійснено порівняльну характеристику реалізації швидкого дискретного Фур'є-перетворення на гібридній і класичній архітектурі організації кластерних обчислень. Для практичної реалізації гібридної архітектури використано таку конфігурацію кластера:

Сервер кластера – чотириядерний процесор Intel Xeon X3440 із частотою 2,53 ГГц, 16 ГБ ОЗП DDR3; 14 вузлів на базі двоядерного AMD Athlon II із частотою 2,9 ГГц, 8 ГБ ОЗП DDR3, GP GPU nVidia GeForce GTS, 1024 МБ ОЗП GDDR5, об'єднаних локальною комп'ютерною мережею Gigabit Ethernet cat. 5e для керування кластером і локальною комп'ютерною мережею Gigabit Ethernet cat. 6 для обміну повідомленнями між вузлами кластера.

Програмне забезпечення включає ОС Scientific Linux 6.2, ядро версії 3.4, систему черг та розподілу ресурсів SGE v.6.2u5, систему адміністрування кластера Webmin v.1.580, систему моніторингу кластера Ganglia v.3.1.7, пакета компіляторів GCC v.4.4.6, ПЗ для паралельних обчислень OpenMPI v.1.5.3, бібліотеку реалізації швидкого Фур'є-перетворення FFTW v.3.2.1 і пакет CUDA Toolkit для реалізації паралельних обчислень на графічних процесорах. Експерименти проводили на версії CUDA Toolkit 5 Production Release, проте код програми сумісний з усіма наступними версіями набору інструментів CUDA (наразі актуальним є CUDA Toolkit 7.5 і очікується вихід CUDA Toolkit 8).

Реалізація каркаса на рівні кластера полягає в ініціалізації MPI середовища виконання програм і виділення задач для кожного процесора (Лістинг 1).

Апаратна частина реалізації паралелізму на рівні вузла полягає у забезпеченні вузлів кластера графічними процесорами, що здатні реалізовувати математичні обчислення, а програмна реалізація безпосередньо залежить від обраної архітектури графічних процесорів (Лістинг 2).

На основі каркасу програми гібридної архітектури на базі кластера паралельних та розподілених обчислень Львівського національного університету імені Івана Франка було реалізовано програму для виконання двовимірного швидкого дискретного Фур'є-перетворення, яка може виконуватися у двох режимах: з використанням можливостей графічних процесорів від компанії NVIDIA і бібліотеки CUFFT, що входить до програмного пакета CUDA Toolkit, розробленого компанією NVIDIA, а також з використанням бібліотеки FFTW, яка реалізує швидке дискретне перетворення Фур'є на центральному процесорі.

```
char processor_name[MPI_MAX_PROCESSOR_NAME];
MPI_Status stat;
MPI_Init(&argc,&argv);
MPI_Comm_size(MPI_COMM_WORLD,&numprocs);
MPI_Comm_rank(MPI_COMM_WORLD, &rank);
MPI_Get_processor_name(processor_name, &nameLength);
MPI_Comm_rank(MPI_COMM_WORLD,&id);
if (id == 0)
{
//Блок коду процесора з нульовим індексом
}
else
{
//Блок коду усіх інших процесорів
}
MPI_Finalize();
```

Лістинг 1. Блок програми для ініціалізації MPI середовища

```
cudaGetDeviceCount(&devCount);
if (devCount == 0)
{
//Блок коду при відсутності графічних процесорів, що підтримують технологію CUDA.
}
else
{
//Отримання властивостей графічного пристрою з номером index
    cudaDeviceProp devProp;
    cudaGetDeviceProperties(&devProp, i);
//Блок коду графічного пристрою з номером index
}
```

Лістинг 2. Блок програми для ініціалізації графічних пристроїв CUDA

Дослід полягав у покроковому виділенні на зображенні розміром 4688×3248 пікселів квадратних блоків розміром n×n (Значення n наведено в першому стовпчику таблиці) і виконання над кожним з цих блоків двовимірного дискретного Фур'є-перетворення. На практиці це було реалізовано так, що процес, який управляє всією програмою, передає іншим процесам координату верхнього лівого кута блоку, а кожен з паралельних процесів, що здійснюють обчислення, формує по координаті лівого верхнього кута і лінійних розмірів відповідний блок, над яким здійснюється Фур'є-перетворення. Після отримання спектра процес надсилає повідомлення про готовність до виконання нових обчислень головному процесу, який надає координату наступного блоку, або надсилає повідомлення про закінчення цього процесу у випадку, якщо досягнуто кінця зображення. Такий метод формування блоків зображення називається методом вікон з одиничним кроком зміщення вікна – кожен наступний блок зміщується відносно попереднього на один піксель по горизонталі або по вертикалі, а у випадку досягнення кінця зображення здійснюється перехід на наступний рядок або стовпець.

Оскільки програмний інтерфейс FFTW і CUFFT дуже подібний, реалізація Фур'є-перетворення здійснюється за подібною схемою, з тим винятком, що для своєї роботи CUFFT потребує копіювання даних з глобальної пам'яті комп'ютера у пам'ять графічного процесора. Для порівняння складності реалізації Фур'є-перетворення за допомогою FFTW і CUFFT у лістингах 3 і 4 відповідно наводиться код реалізації двовимірного Фур'є-перетворення над блоком даних.


```

int size = height * width;
//Об'явлення змінних
fftw_complex *in;
fftw_complex *out;
fftw_plan g;
//Виділення пам'яті
in = (fftw_complex *)fftw_malloc(sizeof(fftw_complex) * size);
out = (fftw_complex *)fftw_malloc(sizeof(fftw_complex) * size);
//Ініціалізація вхідних даних
int k = 0;
for (int i = 0; i < height; ++i)
{
    for (int j = 0; j < width; ++j)
    {
        in[k][0] = block[i][j];
        in[k][1] = 0;
        k++;
    }
}
//Створення плану
g = fftw_plan_dft_2d(height, width, in, out, FFTW_FORWARD, FFTW_MEASURE);
//Виконання плану перетворення
fftw_execute(g);

```

Лістинг 3. Реалізація двовимірного Фур'є-перетворення за допомогою бібліотеки FFTW

```

float *hInputBlock;
hInputBlock = (float *)malloc(sizeof(float) * size);
int k = 0;
for (int i = 0; i < height; ++i)
{
    for (int j = 0; j < width; ++j)
    {
        hInputBlock[k] = block[i][j];
        k++;
    }
}
float *dInputBlock;
cudaMalloc((void*)&dInputBlock, sizeof(float) * size);
cudaMemcpy(dInputBlock, hInputBlock, sizeof(float) * size, cudaMemcpyHostToDevice);
cufftComplex *outputBlock;
cudaMalloc((void*)&outputBlock, sizeof(cufftComplex) * size);
if (cudaGetLastError() != cudaSuccess)
{
    return 0;
}
cufftHandle fftPlan;
if (cufftPlan2d(&fftPlan, width, height, CUFFT_R2C) != CUFFT_SUCCESS)
{
    return 0;
}
if (cufftSetCompatibilityMode(fftPlan, CUFFT_COMPATIBILITY_NATIVE) != CUFFT_SUCCESS)
{
    return 0;
}
int res = cufftExecR2C(fftPlan, (cufftReal*)dInputBlock, outputBlock);
if (res != CUFFT_SUCCESS)
{
    return 0;
}
if (cudaThreadSynchronize() != cudaSuccess)
{
    return 0;
}
cufftComplex *hOutBlock;
hOutBlock = (cufftComplex *)malloc(sizeof(cufftComplex) * size);
cudaMemcpy(hOutBlock, outputBlock, sizeof(cufftComplex) * size, cudaMemcpyDeviceToHost);

```

Лістинг 4. Реалізація двовимірного Фур'є-перетворення за допомогою бібліотеки CUFFT

Для запуску програми на виконання використовували систему черг та розподілу ресурсів SGE. Для її використання було написано shell-скрипт (Лістинг 5). Надсилання програми здійснювалось командою:

```
qsub -pe orte 14 run.sge
```

Після запуску цього скрипта програма розміщується у черзі і очікує дозволу на виконання. Результати виводяться у вигляді текстового файлу, який матиме для цього скрипта назву *run.sge.o**, де * – номер, який надала система SGE завданню під час запуску.

```
#!/bin/bash
#$ -cwd
#$ -j y
#$ -S /bin/bash
#
/usr/lib64/openmpi/bin/mpirun $HOME/projects/HCCAFFTExperiment/HCCAFFTExperiment
```

Лістинг 5. Shell-скрипт для запуску завдань у системі черг та розподілу ресурсів SGE

Для дослідження ефективності використання гібридної архітектури для виконання паралельних обчислень було здійснено ряд тестів, в результаті яких приведено в таблиці, яка показує залежність середнього часу виконання швидкого дискретного двовимірного Фур'є-перетворення у двох режимах від розміру блоків вихідного зображення, над якими воно здійснювалось.

Таблиця залежності середнього часу виконання Фур'є-перетворення від розміру блоку

Розмір блоку, n	Кількість блоків	CUFFT, s	FFTW, s
100	14 443 024	1,5727516378e+05	7,0830211000e+02
200	13 679 424	1,5259821477e+05	2,6701131840e+03
300	12 935 824	1,4707994075e+05	6,2489050600e+03
400	12 212 224	1,4149663598e+05	1,1190259624e+04
500	11 508 624	1,3492542941e+05	1,6189681116e+04
600	10 825 024	1,2884771038e+05	2,3923176734e+04
700	10 161 424	1,2184231721e+05	3,0840263719e+04
800	9 517 824	1,1520136774e+05	3,5017068279e+04
900	8 894 224	1,1100388477e+05	4,3881785995e+04
1000	8 290 624	9,6128184328e+04	4,9972279412e+04

Отримані результати демонструють ефективність використання графічних процесорів для виконання громіздких неграфічних обчислень, зокрема Фур'є-перетворення, при оптимальному розмірі задачі, яка передається на графічний процесор. Оскільки цілком очевидно, що із збільшенням розміру набору даних, що опрацьовується, швидкодія графічного процесора зростає, тоді як швидкодія центрального процесора значно зменшується, і в загальному випадку можна дійти до рівня, коли графічний процесор швидше опрацьовуватиме дані, ніж центральний процесор, просто збільшуючи розмір набору даних, що опрацьовуються. Різниця в порядку отриманих результатів пов'язана насамперед з потребою копіювання даних з пам'яті обчислювальної машини на графічний процесор. Проте ця різниця значно зменшується із збільшенням блоку даних або при виконанні складнішої послідовності операцій опрацювання даних. Така тенденція пов'язана зі збільшенням паралелізму виконання операцій на графічному процесорі із збільшенням обсягу даних, що опрацьовуються на графічному процесорі. Це дає змогу спростити завдання, яке ставиться перед розробниками паралельних алгоритмів. Якщо класична реалізація обчислень ставить завдання оптимального алгоритму розбиття задачі і незалежності даних, що містяться у кожній підзадачі, то гібридна архітектура ставить завдання оптимального розміру підзадачі, що виконуватиметься на графічному процесорі, що є простішим порівняно із вибором оптимального

алгоритму і може бути досягнуте емпіричним шляхом без громіздкого теоретичного аналізу і числових оцінок швидкодії і максимального рівня паралелізму. Саме тому виконання обчислень на гібридній архітектурі кластерних обчислень дає змогу реалізувати задачі обробки великих обсягів даних, для яких задача зводиться до вибору оптимального розміру масиву (блоку) даних, що опрацьовуються паралельно. До таких задач належить обробка зображень високої роздільної здатності, виділення і аналіз інформативних елементів таких зображень, а також розпізнавання об'єктів складної форми за їхніми ключовими ознаками зі значно меншими затратами часу, а отже, із більшою ефективністю.

1. Chang Dar-Jen Hierarchical Clustering with CUDA/GPU / Dar-Jen Chang, Mehmed M. Kantardzic, Ming Ouyang // ISCA PDCCS. – 2009. – P. 7–12. 2. Yang Chao-Tung Hybrid CUDA, OpenMP, and MPI parallel programming on multicore GPU clusters / Chao-Tung Yang, Chih-Lin Huang, Cheng-Fang Lin // Computer physics communications. – 2011. – No. 1. – P. 266–269. 3. Yang Zhiyi Parallel image processing based on CUDA / Zhiyi Yang, Yating Zhu, Yong Pu // Computer Science and Software Engineering. – 2008. – Vol. 3. – P. 198–201. 4. Gu Liang An empirically tuned 2D and 3D FFT library on CUDA GPU / Liang Gu, Xiaoming Li, Jakob Siegel // Proceedings of the 24th ACM International Conference on Supercomputing – ACM, Tsukuba, Japan. – June 01–04, 2010. – New York, 2010. – P. 305–314. 5. Nukada Akira Auto-tuning 3-D FFT library for CUDA GPUs / Akira Nukada, Satoshi Matsuoka // Proceedings of the Conference on High Performance Computing Networking, Storage and Analysis – ACM, November 14–20, 2009, Portland, Oregon. – New York, 2009. – P. 30. 6. Список найпотужніших суперкомп'ютерів, станом на листопад 2015 року [Електронний ресурс] TOP500 Supercomputer Sites. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.top500.org/lists/2015/11/>. 7. Офіційна сторінка технології CUDA [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://developer.nvidia.com/cuda-zone>. 8. Список рішень відеокарт компанії NVIDIA з підтримкою технології CUDA [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://developer.nvidia.com/cuda-gpus>. 9. Офіційна сторінка технології AMD Stream на сайті AMD [Електронний ресурс] – AMD STREAM Technology. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.amd.com/en-gb/innovations/software-technologies/firepro-graphics/stream>. 10. SVN-репозиторій проекту AMD CTM [Електронний ресурс]. – AMD's Close-to-the-Metal / Code. – Режим доступу до ресурсу: <http://sourceforge.net/p/amdctm/code/HEAD/tree/>. 11. Офіційна сторінка OpenCL на сайті AMD [Електронний ресурс]. – OpenCL™ Zone. – Режим доступу до ресурсу: <http://developer.amd.com/tools-and-sdks/opencl-zone/>. 12. Специфікація AMD Radeon™ HD 6990 на сайті AMD [Електронний ресурс]. – AMD Radeon™ HD 6990 Graphics. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.amd.com/en-us/products/graphics/desktop/6000/6990>. 13. Специфікація NVIDIA Tesla K40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nvidia.com/content/tesla/pdf/NVIDIA-Tesla-Kepler-Family-Datasheet.pdf>. 14. Документація про транлювання коду мовою CUDA на мову OpenCL [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://developer.amd.com/tools-and-sdks/opencl-zone/opencl-resources/programming-in-opencl/porting-cuda-applications-to-opencl/>. 15. NVIDIA Tesla P100 – The Most Advanced Datacenter Accelerator Ever Built Featuring Pascal GP100, the World's Fastest GPU [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nvidia.com/object/pascal-architecture-whitepaper.html>.